

Reflektioner inför avtalsrörelsen 2025

Lars Calmfors

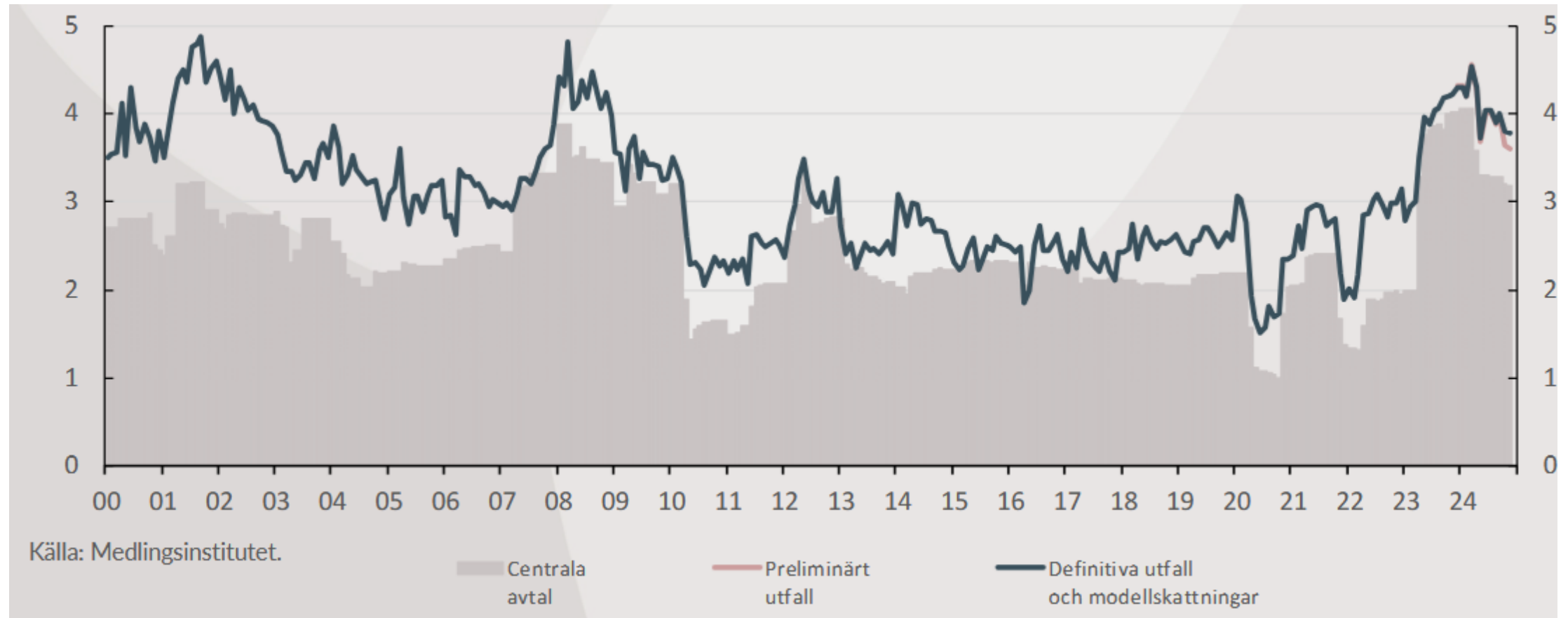
Fremia

5/3-2025

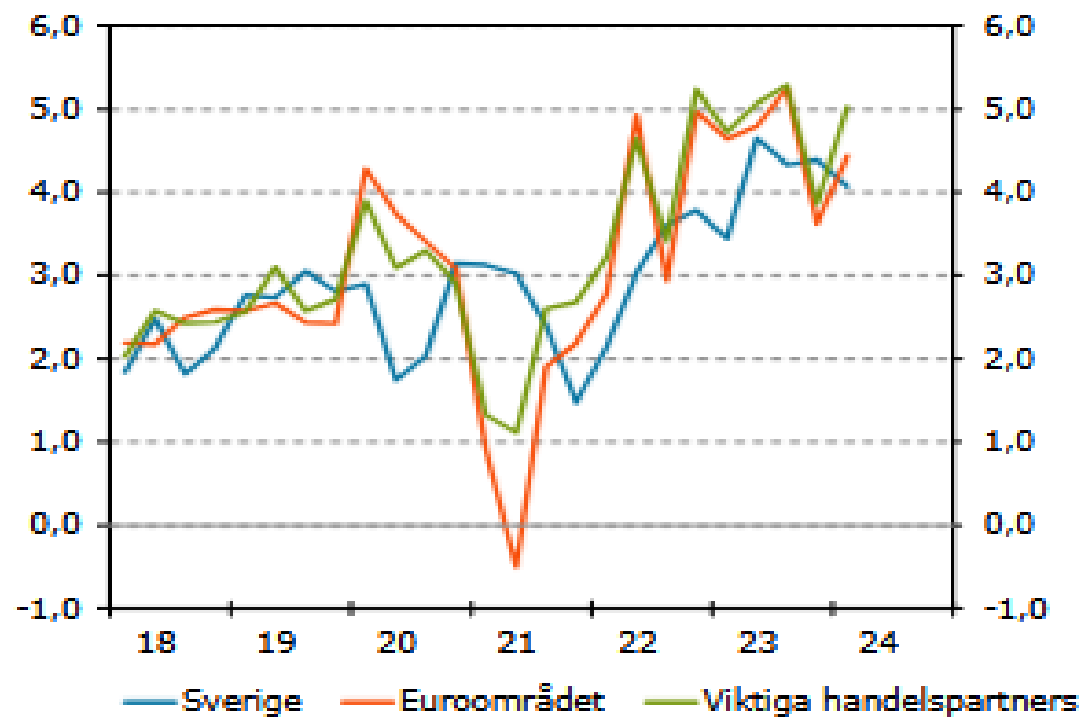
Disposition

1. Förutsättningarna inför avtalsrörelsen.
2. Vad kan bli utfallet av avtalsrörelsen?
3. Arbetstidsfrågan
4. Industrins märkessättning och välfärdssektorn

Nominella löneökningar, procent

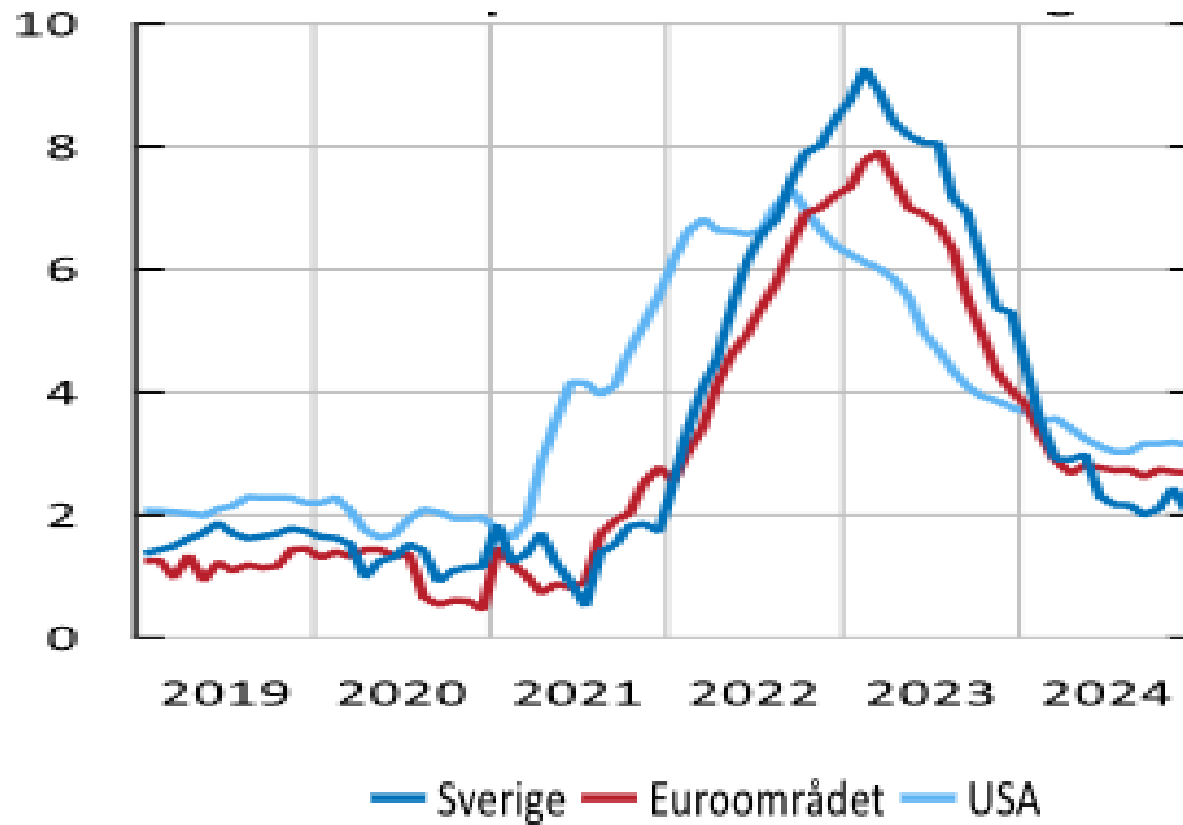

Årlig timlöneökning, procent

Källa: Konjunkturinstitutet.

Årlig procentuell förändring, konsumentpriser exklusive energi

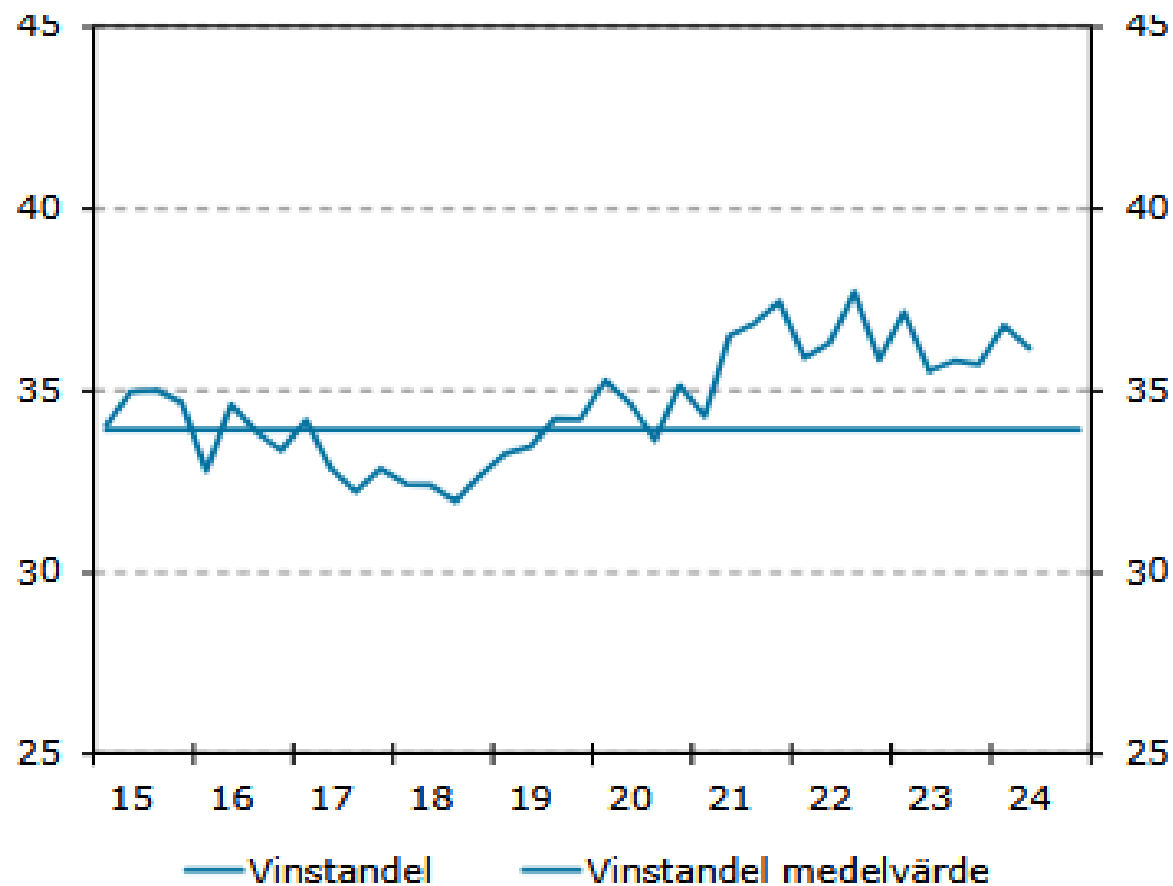
Källa: Riksbanken.

Procentuell förändring konsumentreallön, 2020Q4 – 2024Q1

	Näringslivet	Tillverkning	Tjänster
Sverige	-6,8	-6,3	-6,0
Euroområdet	-5,2	-6,1	-4,1
Viktiga handelspartner	-4,8	-5,1	-4.0

Källa: Konjunkturinstitutet.

Vinstandel i näringslivet, procent av förädlingsvärde

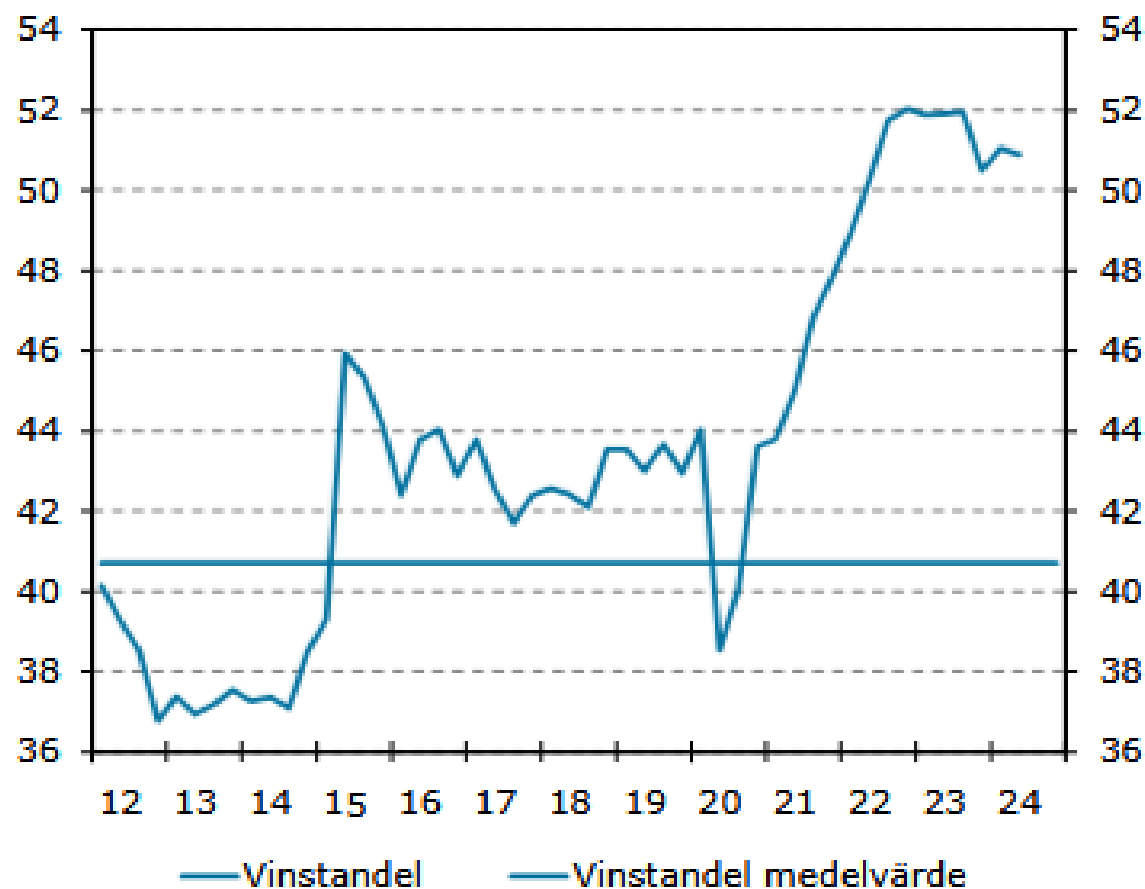

Källa: Konjunkturinstitutet.

Rörelsemarginal och vinstandel

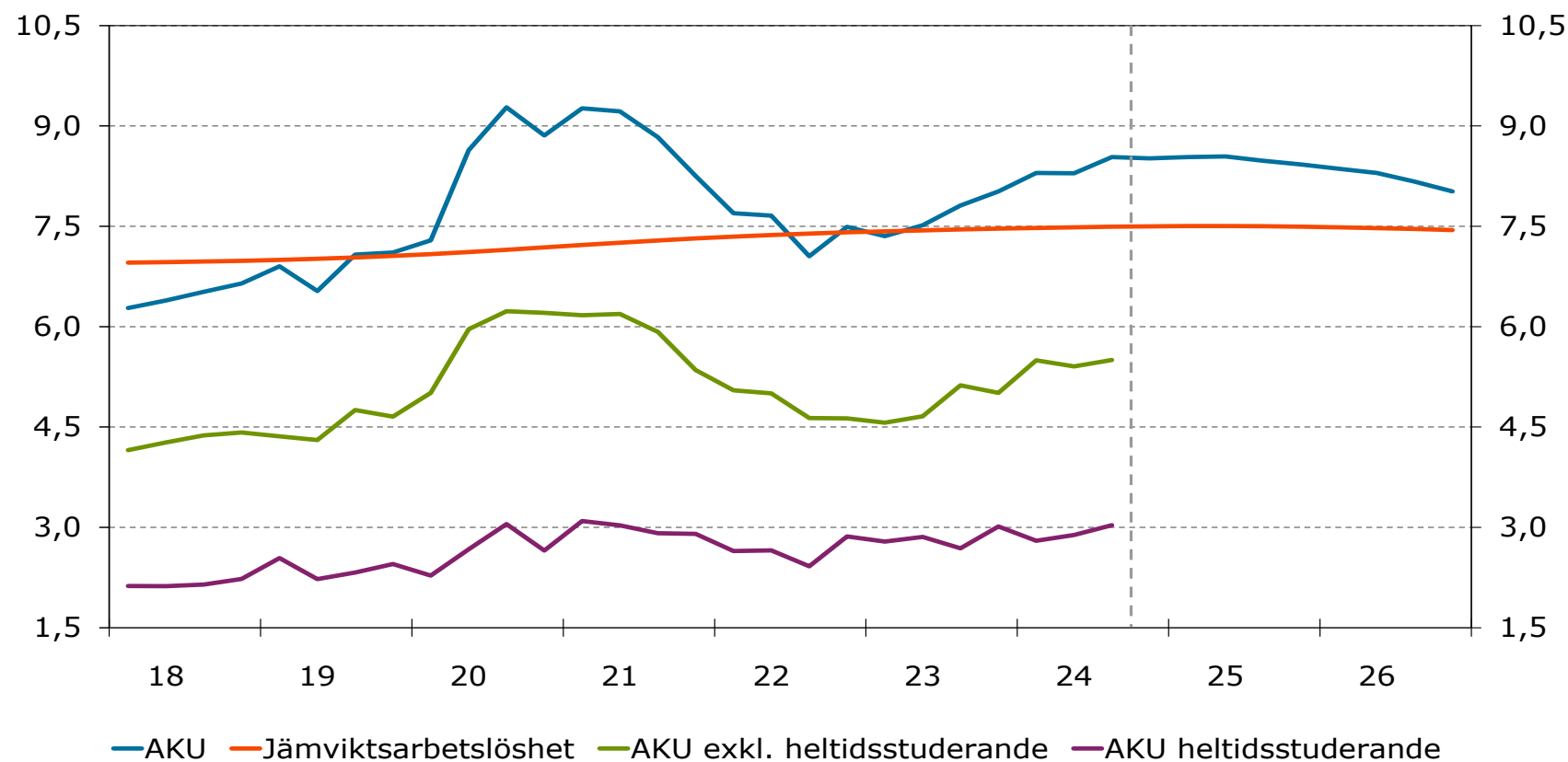
- Rörelsemarginal = $\text{Bruttovinst} / \text{Bruttoproduktionssvärde}$
- Vinstandel = $\text{Bruttovinst} / \text{Förädlingsvärde}$
- Företagen strävade efter att hålla uppe *rörelsemarginalen* när priserna på insatsvaror ökade.
- Även om det inte lyckades, så höjdes försäljningspriserna så mycket att *vinstandelen* ökade
- Detta skulle kunna ses som att löntagarna fick bära den största delen av bördan av högre priser på insatsvaror
- Samtidigt motverkades sysselsättningsfallet

Vinstandel i tillverkningsindustrin, procent av förädlingsvärde

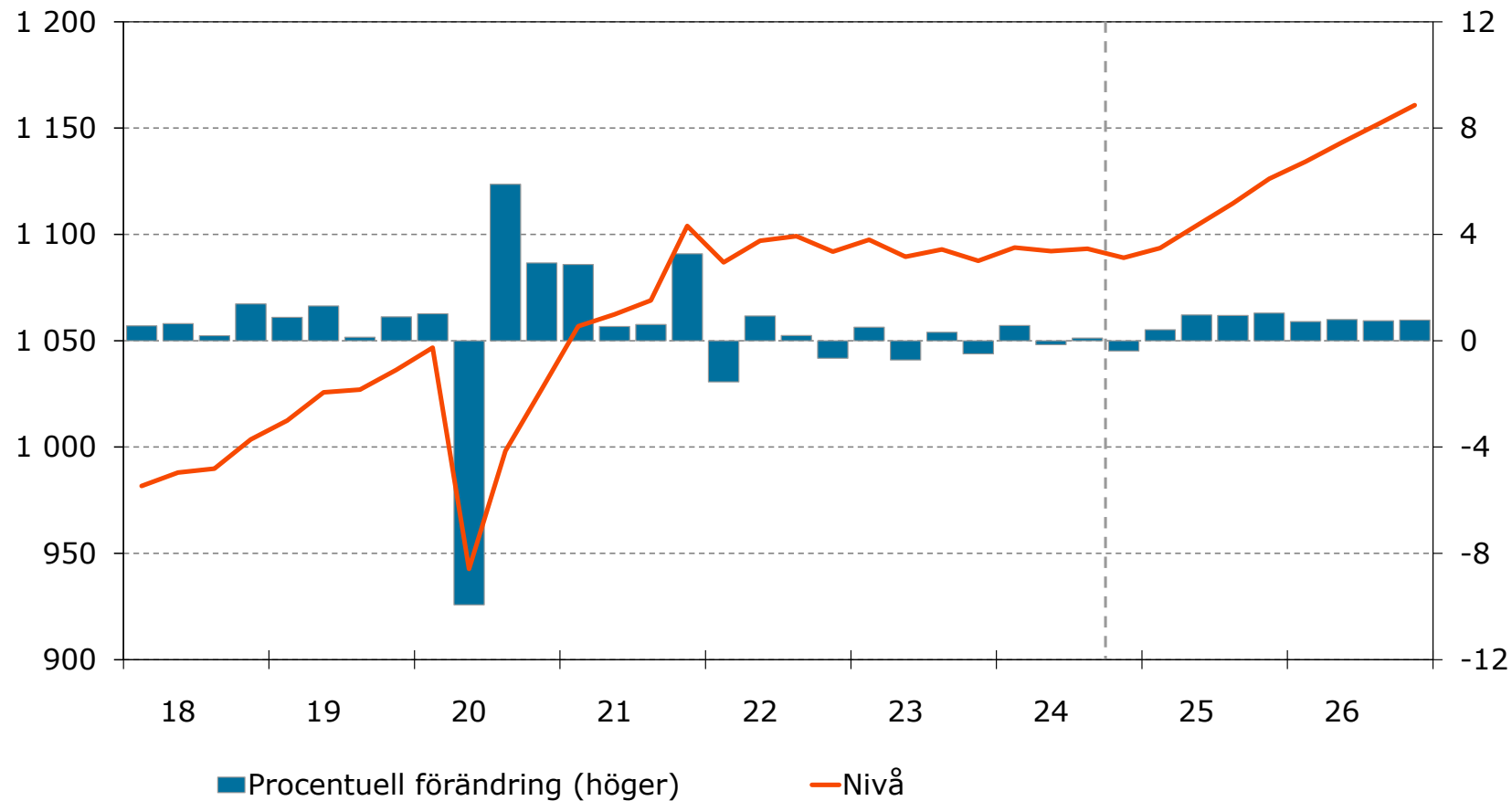
Källa: Konjunkturinstitutet.

Arbetslöshet och jämviktsarbetslöshet, procent av arbetskraften

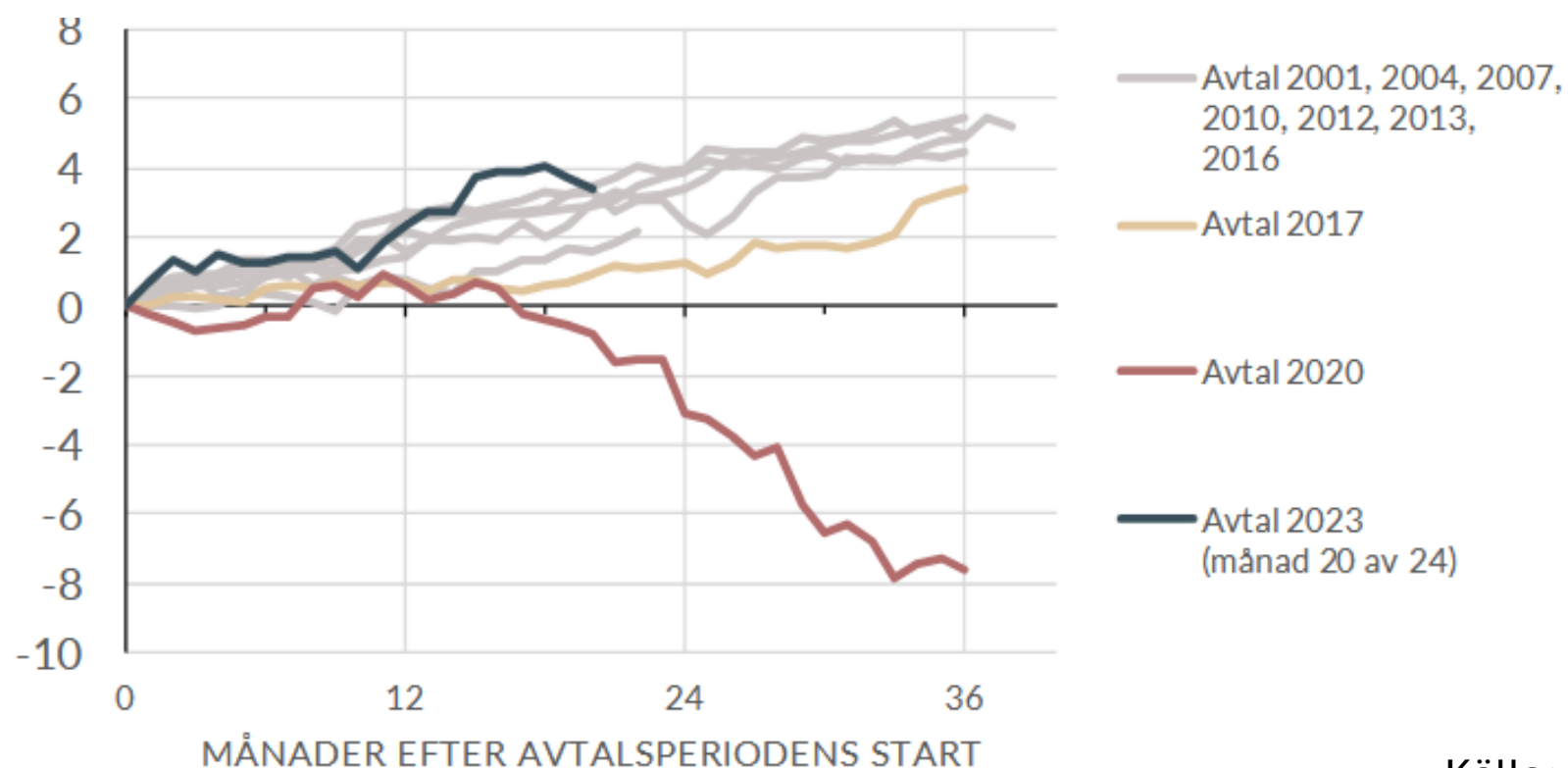
Källa: Konjunkturinstitutet.

Produktion i näringslivet, miljarder kronor och procentuell förändring

Källa: Konjunkturinstitutet.

Reallöneförändring under olika avtalsperioder, procent

Källa: Medlingsinstitutet.

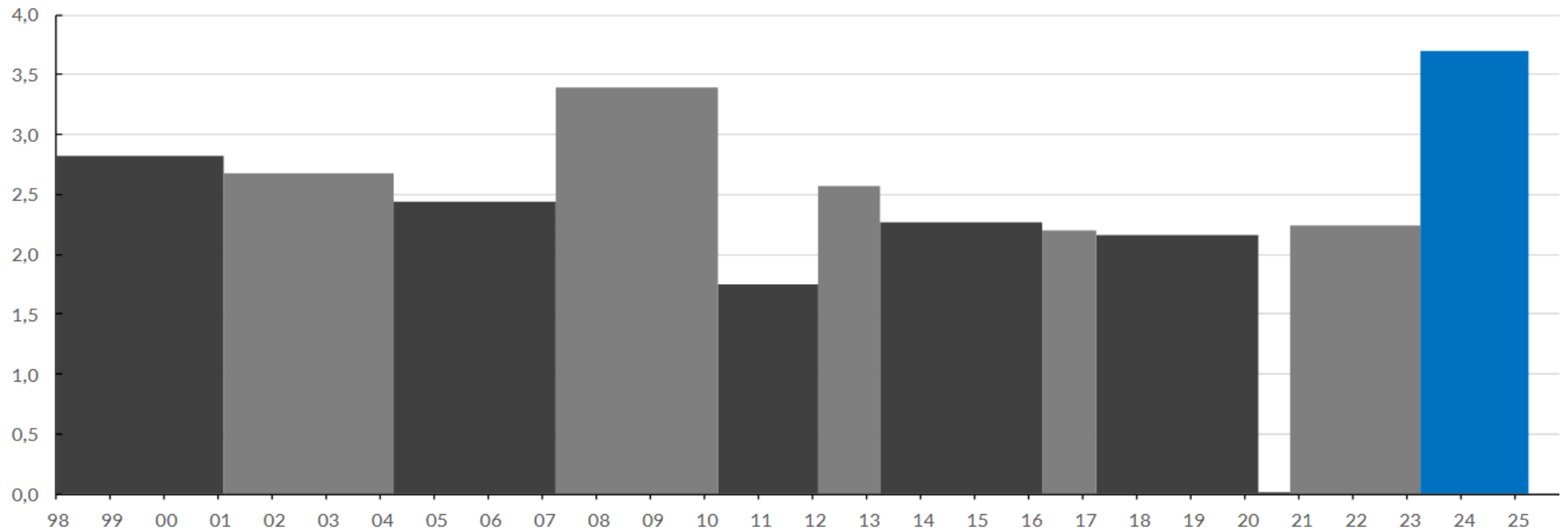
Lönekostnadsökningarna framöver

- Konjunkturinstitutet lönebildningsrapport
 - Produktivitetsökning: 1,6 procent
 - Förädlingsvärdeprisökning: 1,9 procent
 - Nominell löneökning på $1,6 + 1,9 = 3,5$ procent håller den långsiktiga vinstandelen konstant
 - Reallöneökning: $3,5 - 2,0 = 1,5$ procent
- Ytterligare cirka fyra år att återta reallönetappet

Industrifackens lönekostnadskrav

- 4,2 procent.
- Lägg till löneglidning på cirka en halv procentenhet.
- Verkar i riktning mot minskning av vinstandelen.
- Rimligt från fördelningssynpunkt.
- Men högre arbetslöshet än med oförändrad vinstandel.

Industrimärket under olika avtalsperioder, procent per år

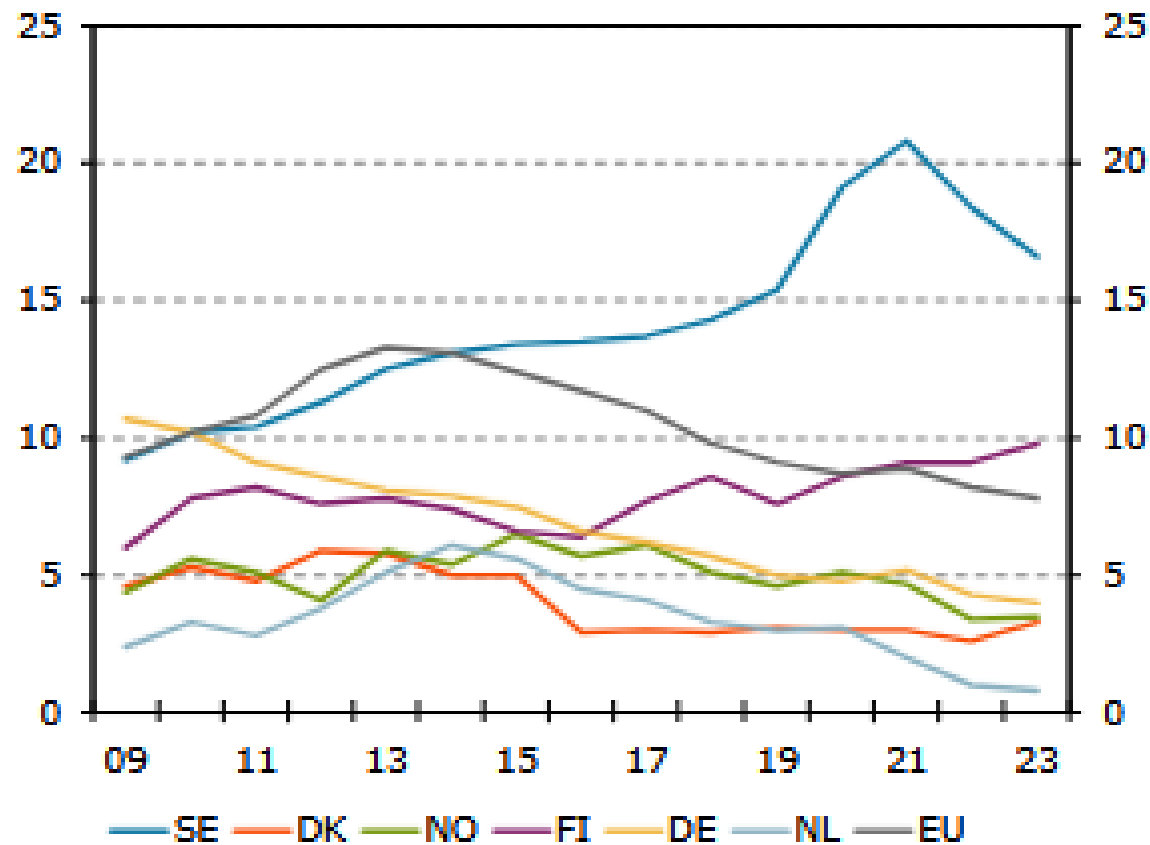

Källa: Medlingsinstitutet.

LO-krav på låglönesatsningar

- LO: krav på låglönesatsningar.
 - Avsättning på 1 222 kr för anställda med lägre lön än 29 100 kronor till särskild pott
 - Höjning med 1 405 kronor av minimilöner under 25 000 kronor
- Höga minimilöner i Sverige: cirka 70 procent av medianlön i handeln, hotell- och restaurang och städbranschen
- Forskningsstöd för att höjda minimilöner i Sverige minskar sysselsättning och/eller arbetade timmar, särskilt för dem med lägst kvalifikationer

Skillnad i arbetslöshet mellan förgymnasialt och eftergymnasialt utbildade, procentenheter

Källa: Konjunkturinstitutet.

Arbetsstidsfrågor i avtalsrörelsen

- Löntagarkrav om högre mertidsersättning
- Handels: krav på fler semesterdagar och mindre påtvingade deltider (!)
- Teknikföretagen/Industriarbetsgivarna: Avveckla arbetsstidsavtal inför eventuell lagstiftad arbetsstidsförkortning
 - Svårt se att det har aktualitet nu
 - Avtal om kortare arbetstid minskar risken för lagstiftning

En allmän arbetstidsförkortning skulle vara dyr

- Positiva produktivitetseffekter enligt vissa studier men långt ifrån att kompensera för kostnadseffekterna om månadslönen förblir oförändrad
- Högre timlöner minskar avkastningen på investeringar
- Både färre arbetade timmar och lägre kapitalstock än utan arbetstidsförkortning
- Innebär på sikt att månadslönerna påverkas negativt
- Svenskt Näringsliv (2024)
 - Generell förkortning av heltidsvecka från 40 till 35 timmar (12,5 procent)
 - 6 procent lägre BNP

Varför arbetstidsdiskussion nu?

- Efter period av stora reallönefall
- ”Orättvisa” att stora grupper kan distansarbete men inte andra
 - Allmän arbetstidsförkortning är en ineffektiv lösning
 - Högre löneökningar eller kortare arbetstid för dem som inte kan distansarbete
- Starkt argument för avtalslösningar i stället för lagstiftning
 - Bättre möjligheter avväga kostnader mot välfärdsvinster

Mekanismer för att upprätthålla industrins märkessättning

- Industrins parter upprätthåller märket i avtal med parter utanför industrin
- Förhandlingsordningsavtal i offentlig sektor
- LO:s samordning
- Svenskt Näringslivs samordning
- Medlingsinstitutet

Utmaningar för industrins märkessättning

- Förändrad demografi: åldrande befolkning
- Krav på omfördelning av arbetskraft
 - En större andel av sysselsättningen i offentligt finansierade välfärdstjänster
 - En mindre andel av sysselsättningen i internationellt konkurrensutsatt sektor
 - Fler försvarsanställda
- Krav på mer flexibel lönebildning
 - Relativlönehöjningar i välfärdssektor och försvar

Löneökningar i privat och offentlig sektor

Källa: Medlingsinstitutet.

Välfärdssektorns personalförsörjning och relativlönerna i de andra nordiska länderna

- Danmark och Norge
 - Större betoning på relativlöneförändringar inom offentlig sektor
- Danmark: Extra budgettillskott till kommuner och regioner (0,25 procent av BNP) och extra löneyft i välfärdssektorn utöver kollektivavtalen 2024–26 enligt särskild trepartsöverenskommelse
- Finland: 5 procentenheters högre löneyft i kommunsektorn än ”allmänna linjen” 2023–27 efter konflikt

För- och nackdelar med olika angreppssätt

- Danmark
 - Risk för att det inte var en engångsåtgärd
 - Industrins lönenormering kan hotas
- Finland
 - Risk för löne-löne-spiral som hotar den internationella konkurrenskraften
- Regeringens medverkan i form av att tillskjuta medel krävs
- Bästa modellen: Samsyn mellan parter som tar initiativet?
- Oberoende expertnämnd som kan ge rekommendationer när det föreligger stora obalanser mellan arbetskraftsefterfrågan och arbetskraftsutbud på ett avtalsområde?

Monopsonmodellen

- Dominerande arbetsgivare kan pressa ner lönerna
- Typiskt exempel: bruksort
- Också andra delarbetsmarknader därför att anställda är obenägna att byta jobb
- Fackliga ekonomer: Gäller även lågutbildade
 - De tror inte på negativa sysselsättningseffekter av höjda minimilöner
 - Empiriska studier för Sverige tyder på negativa sysselsättningseffekter
- Kommuner och regioner – SKR – arbetsgivarkartell
 - sjuksköterskor, undersköterskor, underläkare, lärare
- Politiska incitament
 - Viktigare för återvalschanser undvika kommunalskattehöjningar än att eliminera kronisk personalbrist?

Sammanfattning

- Stora reallönefall
- Högre vinstandel och lägre löneandel i näringslivet
- Rimligt med högre märke än vi tidigare varit vana vid
- Men fortfarande svag konjunktur och hög arbetslöshet samt geopolitisk osäkerhet
- Märke på 3,2–3,3 procent?
- Arbetstidsfrågan hänger över kommande avtalsrörelser, men knappast aktuell nu
- Förkortad arbetstid kan bli dyr – avtal mycket bättre än lagstiftning
- Behov av större relativlöneflexibilitet för att trygga personalförsörjningen i välfärdstjänster och försvarsmakt
- Finns det politiska incitament som får kommuner och regioner att agera så att det blir kronisk personalbrist i välfärden?